

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת סנהדרין ע"ב-ע"ח

בס"ד, י"א אייר תש"ע

גליון מס' 570

השבוע בגליון

- ◆ מכתב הסתרים של בעל "חכמת מנחם"
- ◆ מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?
- ◆ הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"
- ◆ בחורי ישראל שגוייסו בכפייה לצבא הרוסי

- ◆ פינוי הריסות בעזרת טרקטור
- ◆ אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים?
- ◆ הלואה לצורך הצלת יהודים מן השואה
- ◆ מסירות נפש עד היכן?

דבר העורך

אני רוצה להקבר בגניזה!

דיירי הבניין לא ידעו מאומה על שכנם הגלמוד שגר בקומה השנייה. זה כמה עשרות שנים שהוא מתגורר בשכונה. תדיר ראוהו עוסק בתורה, וחזותו הרצינית העידה על אישיותו.
מעולם לא ראה איש את פנים דירתו. כאשר נתקל בשכניו לבניין הנהן דומיה בראשו כשעיניו נעוצות בקרקע והמשיך בהליכתו. השכנים כיבדוהו והעריצוהו. מעבר לערפל המסתורין, ניתן היה להבחין כי מסכת חיו רצופה היתה בתלאות ויסורים. הם לא שמעו ממנו על כך מאומה, אך הגיבנת הנוראה שעל גבו, גילתה יותר משהסתירה. שכן אחד, ר' יוסף, התאמץ להתקרב אליו, עד כמה שאפשר היה ולסייע לו.
שנים ארוכות ניסה ר' יוסף לגלות את המסתתר מאחרי דמותו המסתורית של שכנו ולא עלה בידו. פעם אף הניח לשאלו על אודות הגיבנת שהוא נושא על גבו, אך תמיד נתקל בחומה אטומה.
כפי שחי בדממה, כך גם נעלם. לפני שקרס ארצה הספיק להפציר במוקדן, שהאמבולנס לא יפעיל את צופריו מחירשי האוזניים. בקשתו מולאה, ולשבועות רצונו המלאה הוא הובהל לבית החולים בחסות החשיכה.
עם בוקר הודיעו לר' יוסף מבית החולים כי שכנו מאושפז בו וכי הוא ביקש שיבקרו.
פניו של השכן האלמוני נראו זכים יותר מתמיד. שמץ של דאגה לא נראה על פניו כאשר הסביר לר' יוסף כי עומד הוא ללכת בדרך-כלל-הארץ ולפני כן רצונו לשטוח בפניו בקשה קטנה. ר' יוסף כרה אזניו כאפרכסת, והשכן סיפר: "בן יחיד לי, בארץ נכר. למרבה היגון הוא סר מן הדרך הישרה, וכל נסיונותי להשיבו למוטב לא צלחו.
כעת, כאשר אני עומד לשוב לעולם האמת, אפעל משם כדי להחזירו לכור מחצבתו. ממך אני מבקש, אנא. קנה לי עבורו זוג תפילין מהודרות, אותן תשמור ברשותך עד

דף עג/א מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר... שהוא חייב להצילו

פינוי הריסות בעזרת טרקטור

כאמור בסוגייתנו, חובה על אדם להציל את חבריו.

חובת ההצלה מעוררת שאלות שונות. אחת מהן, השכיחה במקרי מפולות, רעידות אדמה, פיגועים ואסונות אחרים רח"ל, היא, אם פעילות הצלה מותרת גם כאשר היא כרוכה בזירוז מיתתם של אחרים הקבורים בעומק עיי החרבות, כגון, פינוי הריסות בניין כדי לחלץ את הלכודים בו בעזרת ציוד מכני כבד, כאשר ברור כי על ידי כך תזורז מיתתם של אחרים. בקשר לכך מרבים לצטט את הקדמתו של בעל "פני יהושע" לספרו על הש"ס, הכוללת תיאור מרתק ומזעזע על אודות הורתו ולידתו של הספר.

לפני כמאתיים שנה, ביום ג' בכסלו תקס"ג, ארע פיצוץ אדיר במצבור גדול של אבק שריפה בעיר לבוב שבגליציה. בתי אבן גדולים נהרסו עד היסוד מעצמתו. באסון נהרגו שלושים וששה יהודים, ביניהם בתו הקטנה של בעל "פני יהושע", אשתו, חמותו ואבי חמותו - ארבעה דורות! בעל "פני יהושע" עצמו, נלכד תחת הריסות קורות ביתו ורהיטיו, ובעודו לכוד נדר כי "...לא אמנע עצמי מכתלי בית המדרש... וללון בעומקה של הלכה אף לינות הרבה בעניין אחד". והנה, "כמין שביל ממש נעשה לי, ויצאתי בשלום בלי פגע וחבל לא הוה בי". בתוך דבריו הוא מציין, כי למרבה הצער, פעולות ההצלה גרמו למותם של אחרים, אך לא היתה כל דרך למנוע זאת.

אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים? נידון נוסף קיים בהלכות פיקוח נפש והוא, האם אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים. בעל "אור שמח" מביא ראיה מדברי הקב"ה למשה רבינו, (שמות ד/ט): "לך שב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך". הרי לנו, כי אם היתה נשקפת סכנה לחיי משה, לא היה עליו לשוב למצרים, אף לא לצורך הצלת כלל ישראל ("משך חכמה"). [עיי עוד "מגן אברהם" אור"ח סי' קנ"ו וב"העמק שאלה" שאילתא קכ"ט אות ב' שמוכיח מרש"י ד"ה "קמ"ל" שחובה לפעול גם אם נגרם צער למציל].

דף עג/א מיטרח ומיגר אגורי

הלואה לצורך הצלת יהודים מן השואה

בסוגייתנו מבואר כי ממצוות השבת אבידה למדנו שחובת האדם להציל את חבריו גדולה

פניו נשמת

הר"ר **אברהם פסח סקורניק** ז"ל
ב"ר צבי יהודה ז"ל
נלב"ע י"ג באייר תשמ"ו
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו פרופ' הר"ר יהודה גבראל סקורניק ומשפ' שיחיו - ת"א

פניו נשמת

ר' **בנימין (בענו) צאודרר** ז"ל
ב"ר יונה הי"ד נלב"ע י"ב באייר תשס"ב
ומרת **מינה צאודרר** ע"ה
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע י"ח בתמוז תשס"ב
תנצב"ה

הונצחו ע"י משפ' גוטמן שיחיו - פ"ת

פניו נשמת

הר"ר **מאיר סנד** ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל
נלב"ע י"ד באייר תשמ"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו משפ' סנד שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **פרחיה גור** ע"ה ב"ר דוד זיכר ז"ל
נלב"ע י"ב באייר תשס"ט **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עד שהוא חייב להוציא ממון לצורך הצלתו. אפילו אם הניצול עני וברור שלא יוכל להחזיר לו ממון זה, חייב להצילו (רא"ש סי' ב'). האחרונים אף מחדשים שאם המציל אשה בממונו יאמר לה שהוא נותן את הממון לשם קידושה, יתכן שהיא אינה מקודשת אפילו אם תסכים לכך, מאחר שממילא הוא מחוייב להוציא ממון זה עבורה ("אבני מילואים" סי' כ"ז ס"ק י"ח ועיי' "חזון איש" קידושין ח/ב שביאר שזהו ספק הגמ' שם).

לאחר שנות השואה התעורר ספק הלכתי מעניין בקשר להלכה זו. יהודי נכבד הקדיש את כל זמנו ומרצו להצלת יהודים ממלחמות הנאצים ימ"ש. לשם מימון פעילותו הוא לווה סכומי עתק מבני אדם רבים, תוך הבטחה להשיבם בבוא הזמן. לא תמיד ידע העסקן את זהות האנשים שניצלו על ידו, וגם אם היה מכירם, במרבית המקרים לא היתה בידם פרוטה כדי לסייע לו להשיב את חובותיו. עד מהרה תביעות הנושים השתרגו עלו על צווארו. היו שביקשו לטעון, כי מאחר שמבואר בסוגייתנו שיש להוציא ממון כדי להציל את הזולת, הרי שחיובם של מלווי הכספים להפריש ממון לפעולות ההצלה אינו פחות מחובתו של העסקן, ומשכך, מעולם לא נזקפו הלוואותיהם לחובתו אלא המלווים קיימו בכך את מצוותם כלפי היהודים שהיו זקוקים להצלה. הוא, העסקן, אינו אלא מתווך, ומה לו ולהלוואות אלו!

אולם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' ס"ג) הוכיח מסוגייתנו, כי על הלווה לפרוע את כל החובות עד לפרוטה האחרונה. בסוגייתנו (א/עז) מבואר תקנת חז"ל שאדם פטור מתשלום על כלים ששבר במרוצתו כדי להציל את הזולת. לכאורה, הן על כל יהודי מוטל להפריש ממון להצלת הזולת, ובעל הכלים חייב למחול על שבירת כליו לצורך פעולת ההצלה! מדוע יש צורך בתקנה מיוחדת לכך? אין זאת, אלא, שיהודי העוסק **בעצמו** בפעולת הצלה, ולשם כך יש צורך בממון, אינו רשאי להפסיק את פעולת ההצלה בעטיו של חסרון הממון, ועליו להוציא מכיסו [ואחר כך לקבלו מידי הניצול]. אולם, אחרים, אינם **חייבים** להפריש ממון זה. אין ממון יהודי כל העולם כהפקר לעניין הצלת יהודים אחרים. לפיכך, נדרשו חכמים לתקן, כי מכל מקום, אין לשלם עבור כלים שנשברו תוך כדי פעולת הצלה. אולם ממון שניטל מן הזולת לצורך זה יש להשיב לו.

דף עז/א יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים

מסירות נפש עד היכן?

מבואר בסוגייתנו שפיקוח נפש דוחה את כל העבירות שבתורה, לבד מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. עבודה זרה, שנאמר (דברים ו/ה): "ואהבת את ה' אלוהיך... ובכל נפשך". רציחה, משום שהדעת נותנת שאין להרוג אדם אחר כדי שינצלו חייו שלו. גילוי עריות - הוקש לרציחה. לדעת מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סי' תקל"ח), יהודי חייב למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה זרה, אך אין מוטל עליו לסבול ייסורים "שאין להם קצבה", שהרי הגמרא (כתובות לג/ב) מעידה, כי אילו נבוכדנצר מלך בבל היה מייסר את חנניה, מישאל ועזריה הם היו משתחווים לצלם (עיי' מרדכי גיטין סי' שצ"ה).

בפני רבי מנחם הענדיל זצ"ל, בעל "חכמת מנוח", המוכר לנו מהגהותיו שהודפסו בסוף המסכת [נפטר לפני כארבע מאות שנה והיה מגדולי הדור בזמן המהרש"א, המהר"ם הלבוש והסמ"ע], הוצג מקרה עגום, כאשר יהודים נתפסו על ידי גויים ועונו באכזריות כדי שיוודו על "פשעי" יהודים אחרים, שהיו צפויים לעונש מוות בעקבות "הודאות" אלו. ברם, הנוגשים חזרו והודיעו להם, כי יחדלו מעינוייהם אם יסכימו להמיר את דתם, ובעל "חכמת מנוח" אשר שנדרש להכריע אם מותר להם לנהוג כן, פסק להקל תוך שהוא מסתייע בין היתר בהוכחה הנזכרת לעיל, מחנניה, מישאל ועזריה.

מכתב הסתרים של בעל "חכמת מנוח": מעניין לציין, כי בעל "חכמת מנוח" לא חפץ בפרסום תשובה זו לרבים, ולפיכך הוא כתב אותה בכתב סתרים, ובראשה הוא כתב: "אין למדים למד מן הלמד כבי מצועים, ולמד ולא יגלה אלא לצנועים". בכך הוא ביקש לרמוז, כי באמצעה של כל מלה - בי מצועים - הוא שתל את האות "למד", כדי לבלבל את הקורא, וכך הוא פתח את דבריו: "בטלור ילוד סלי' קנל"ז... כשכוונתו היתה "בטור יו"ד סי' קנ"ז..." (ספר הזיכרון להגרי"ב זולטי, מכון ירושלים, עמוד של"ב ואילך). מדבריו אנו למדים, כי היתר זה אינו אלא לגבי עבודה זרה וגילוי עריות ולא לגבי רציחה.

כאמור, זוהי דעתו של מהר"ם מרוטנבורג, אך רבינו תם (כתובות לג/ב ד"ה "אלמלי"), חולק על דבריו וסובר כי גם יהודי שמייסרים אותו נוראות אינו רשאי לעבוד עבודה זרה, ואילו מדברי הגמרא על אודות חנניה, מישאל ועזריה אין להוכיח מאומה, שכן, הפסל שהוצב בפניהם לא היה של עבודה זרה, אלא אנדרטה שנעשתה לכבודו של המלך [עיי' עוד בהרחבה בספר "מאורות הדף היומי" כרך ג' עמ' ל"ה].

שהוא ידרשן ממך". בסיימו את דבריו הושיט השכן לר' יוסף מעטפה ובה כסף עבור הרכישה. **החשיפה** המפתיעה קירבה בין הנוטה למות ובין שכנו אוהבו, ולבקשתו ניאות הגלמוד לספר את תקציר תולדות חייו-יסוריו.

הוא לחלה את שפתיו בכוס מים, ור' יוסף שמע דברים אותם לא יכל לשכוח עד יום מותו: "בן שש הייתי כאשר הלכה אימי לעולמה" שח ביבושת. "אבי לא יכל לגדלני. שכנים טובים ניסו למלא את מקומו, אך לא בהצלחה מרובה. כך נדדתי מבית לבית בלי דאגתה של אם רחמניה ובהעדר פיקוחו של אב אוהב. למרות זאת חשקה נפשי בתורה, ולשם כך עשיתי הסכם עם סוחר נרות בעירי, שאני אסובב עם סחורתי על פתחי הבתים. במחצית מרווחי הוא ישכור לי מלמד ובמחצית הנותרת ידאג לצרכי הגשמיים. כך היה. **יום אחד**" סיפר השכן, ודמעה קטנה ושקופה החלה להתגלגל במורד לחיו החיוורת, "סובבתי כדרכי על הפתחים עד שנקלעתי לבית ששהו בו אנשים שסרו מן הדרך. לאחר שהתלוצצו על חזונית הדתית ניסו להכשילני בדבר עבירה, ומשראיתי שאין בפני ברירה, השלכתי את סחורתי וזינקתי הישר אל הרחוב מחלון ביתם שהיה בקומה השלישית! לאחר חודשים ארוכים יצאתי מבית החולים גיבן לכל ימי חייו".

הוא עצם את עיניו, כמעביר שנים אחדות בגלגלי הזכרון, והמשיך: "לימים נישאתי, נולד לי בן, התאלמנתי, ואת השאר אתה כבר יודע", סיים, ואנחה רבתי נמלטה מקרבו. דומה היה כי מעולם לא שמע ממנו איש את קורות חייו ובמאמצים מרובים עלה לו הדבר כעת.

ר' יוסף נפרד משכנו ביראת קודש. במשך כל היום הוא התרוצץ לפשט אחר ה"בתים מאכער" הטוב ביותר, שיעשה תפילין לבנו של היהודי הקדוש. **באותו** לילה לא הצליח ר' יוסף לעצום את עיניו. נרעש ונרגש התהפך על משכבו מצד לצד כשהוא משחזר בראשו שוב ושוב את הרגע נשגב בו מחליט ילד יהודי זך וטהור לקפוץ מן הקומה השלישית כדי לשמור על קדושתו.

הבוקר אור, והטלפון צלצל שנית: "הוא מבקש שנית לראותך" הודיעו מבית החולים. הוא רכן אל עבר מיטת החולה, והופתע לשמוע בקשה נוספת: "ממטותא מניינכו, הבא אלי מפה של בית הקברות, ברצוני לבחור לעצמי מקום קבורה". **ר' יוסף** הלך לאן שהלך ושב עם מפת בית הקברות. השכן הביט בחלקות שנפרשו בפניו ואמר: "ראה, איני רוצה להטמן באף חלקה, גם לא בזו של חשובי העיר! עליך לדעת, כי מאותו יום בו קפצתי מהחלון והפקרתי את גופי למען כבודו יתברך, לא נכשלתו אפילו פעם אחת בראיה אסורה. לפיכך איני רוצה להטמן אלא בחלקה שבה קוברים תשימי קדושה שבלו, או בחלקה שבה נקברים תינוקות רכים בשנים שלא טעמו טעם חטא!!!". **למחרת** צלצל הטלפון בשלישית, בפעם האחרונה. קבוצה קטנה ליוותה את השכן למנוחתו האחרונה, סמוך לקבריהם של תינוקות של בית רבן.

ארצות הברית. התנועה זורמת כסידרה. אלפי מכוניות נוסעות בסדר מופתי. לפתע אחת מהן סוטה ממסלולה ומתהפכת. הנהג הנוקף מן הרכב והובהל לבית החולים במצב קשה. **לאחר** ימים מספר, נכנס יהודי מבוגר לחדרו של הפצוע. "באתי לבקר חולה אחר. ראיתי ששוכב כאן יהודי נוסף, והריני לבקר". לאחר שיחה קצרה התברר שהמבקר הכיר היטב את אביו של הפצוע. על מיטתו בבית החולים התייפח בנו של השכן הגלמוד. זה עתה שמע לראשונה כי אביו איננו. **"אינני** יודע מה קרה לי!", סח הפצוע לאורח. "זה עשרות שנים אין לי כל קשר ליהדות, אך בימים האחרונים, מאז הפציעה, החלה לבעור בקרבי תשוקה עזה לחזור אל המקורות ולהתקרב בחזרה ליהדות. אודה לך מאד, לה השיג לי זוג תפילין, כדי שאוכל להתחיל לקיים מצווה זו לפחות". **האורח** מילא את בקשתו ושב לביתו, בארץ ישראל, כאן, הוא פגש את ר' יוסף, סיפר לו את דבר

דף עז/ב זרק חץ ותריס ביזו

מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?

בשנת תרמ"ג הוקמו שתי תחנות הכוח המסחריות הראשונות בעולם לייצור חשמל, אחת בלונדון והשניה בניו יורק, ופוסקי הזמן נדרשו להגדיר פעולה זו מבחינה הלכתית, כשלהכרעתם השלכות הלכתיות, רובן נוגעות לאיסורי שבת. הפוסקים כולם הכריעו, כי המדליק חשמל בשבת עובר על איסור מן התורה. מעניין לעמוד על שורש הדברים ועל מקור קביעה זו, המתבססת גם על דברי סוגייתנו.

בסוגייתנו מבואר כי אדם שהסיר תריס ממקומו וכתוצאה מכך חץ שנורה זמן קצר לפני כן לכיוון המחיצה המשיך במסלול מעופו ופגע באדם שעמד מאחורי התריס והרגו, אינו נחשב כרוצח, אלא כגורם לרצח. זאת, מאחר שהסרת מניעה אינה נחשבת כעשיית הפעולה עצמה.

עתה, הבה נבדוק את פעולת הדלקת אור החשמל, הניתנת לביצוע על ידי חיבור שני קצוות של חוטים, אשר באחד מהם זורם חשמל כל העת. מלאכה זו אסורה מדאורייתא, משום שהמדליק מצית בידי אור החשמל. אולם, לעיתים, שני קצוות החוטים מחוברים ביניהם, אלא שחומר מבודד המונח עליהם מונע את זרימת החשמל. במקרה זה הסתת המתג אינה מחברת מאומה כי אם מסירה את החומר המבודד, ויהי אור.

כמובן, מסיט המתג לא יצר את החשמל, ולא דחף אותו, מעשהו מסתכם בהסרת הגורם שבעטייו הופרעה זרימת החשמל עד הנורה. האם אין מעשה זה דומה למסיר התריס ממסלול מעופו של החץ, שמבואר בסוגייתנו שאינו נחשב אלא "גרמא"? סברה זו הועלתה בפני הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל (ש"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ס), אשר דחאה על הסף, תוך שציין כי לשם בירור נוסף של העניין הוא טרח לבית מלאכה של "עלעקטראטעכניק" - חשמלאי, משום שבעלי סברה זו לא השכילו לרדת לעמקה של סוגייתנו, כלהלן.

בהמשך גמרתנו מבואר, כי הכופת את חבירו ופתח סכר מים והמים הסמוכים לסכר שטפו בשצף קצף והרגו את האדם הכפות - נחשב רוצח. לכאורה, במה שונה דינו ממסיר התריס הפטור? שניהם פעלו להסרת מחסום! מבאר בעל "יד רמה" כי שני מעשים אלו שונים זה מזה. שכן, המים הסמוכים לסכר נשענים עליו, וכל פעולה בסכר נחשבת כפעולה במים עצמם. לעומת זאת, החץ אינו נוגע בתריס כלל, ופעולה בתריס אינה נחשבת כפעולה בחץ. נמצאנו למדים, כי כאשר פעולת הסרת המניעה אינה מנותקת מהכח הפועל, היא נחשבת כסיוע במעשה ההפעלה [ניתן לחדד הבדל זה על ידי שני המקרים הבאים. א. הסרת מחסום ובעקבות כך משאית שהתדרדרה במורד לא נבלמה והרגה אדם. ב. הסרת המחסום לאחר שהמשאית כבר נעצרה באמצעותו, ורק מכח המחסום אין היא ממשיכה להתדרדר].

מעתה, מאחר שזרם החשמל נעצר כל העת בחומר המבודד המונע ממנו להמשיך ולזרום, שהסרתו היא עיסוק ישיר ומיידי עם הזרם, ויש לדמות פעולה זו למסיר סכר מים, שזרימת המים הראשונים מיוחסת אליו, ואין להשוות פעולה זו למסיר תריס, אשר אינו מתעסק עם החץ כלל. כאמור, מאמר זה עוסק בגוון אחד בלבד של איסור הדלקת חשמל. אך נציין גם את פסק ההלכה הבסיסי של ה"חזון איש" זצ"ל (או"ח סי' נ"ט ס"ק ז), כי מלבד איסור ההבערה, אדם היוצר מעגל חשמלי עובר על איסור "בונה".

דף עח/א טריפה

הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"

אדם שלקה באחד מאבריו באופן בלתי הפיך, ולפיכך אינו יכול לחיות מעל שנים עשר חודש, מוגדר "טריפה". בסוגייתנו מבואר שההורג אדם "טריפה" אינו חייב מיתה בבית דין, שנאמר (ויקרא כד/ז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", וה"טריפה" הרי נפשו חסרה. אולם אין כל היתר להרגו, והעושה כן חייב מיתה בידי שמים, ולא זו בלבד, אלא שהכל מחוייבים בהצלת נפשו של אדם "טריפה", ואף מחללים עליו את השבת כדי להצילו ("מנחת חינוך" רצ"ו אות ט). עם זאת, לדעת ראשונים רבים, לגבי דינים מסויימים, כגון, פדיון הבן, אין נוהגים בו ככבוד אדם רגיל, ואין פודים אותו (רמב"ם הל' ביכורים פ' י"א הל' י"ז, ועיי' רש"י ב"ק י"א/ב ד"ה "כבוד שנטרף" שחולק).

הלכות רבות, דינים מסועפים וכללים נרחבים יש לקביעה באלו מקרים נידון אדם או בהמה כטריפה, ובכך נעסוק בעזרת ה' בסוגיות העוסקות בנושאים אלו. במאמר זה נפרוש על קצה המזלג מספר נידונים הלכתיים שהתעוררו כתוצאה מן ההגדרה העדינה שבה נתון אדם "טריפה", אשר מחד גיסא אינו "נפש", ומאידך גיסא עדיין הוא נחשב כבעל, כאח וכדומה.

הוצאת דם בשבת מאדם "טריפה": היו שסברו, כי אחר שקבעה תורה שההורג אדם "טריפה" אינו נחשב הורג "נפש", אף הפוצע אדם "טריפה" בשבת אינו חייב. שכן, הפוצע את חבירו או את עצמו בשבת, חייב משום ש"הדם הוא הנפש", והוצאת הדם כמוה כהוצאת נשמה (או"ח סי' שט"ז). מעתה, מאחר ש"טריפה" אינו נפש, אף הוצאת דמו אינה נחשבת כהוצאת נשמה. אולם רבינו ישעיה דיטראני,

המעשה, ור' יוסף יצר קשר עם הבן, מסר לו את התפילין שאביו רכש עבורו, והבן הלך ונעשה בעל תשובה גמור, עד שהפך לירא שמים מרבים.

★

מאז ומעולם ידע עמנו, כי העושה מעשה במסירות נפש, אף שלעיתים אין הוא רואה מיד את תוצאותיו ואת השפעותיו, חזקה על מסירות נפש שלא תחזור ריקם!

מעשה זה שמע כ"ק האדמו"ר מנדבורנה שליט"א מפיו של ר' יוסף עצמו, והוא פרסמו בשיחת התעוררות שהשמיע לפני חסידיו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף עב/ב כאן באב על הבן כאן בבן על האב

כרחם אב על בנים

מבואר בסוגייתנו, שרחמי האב על בנו גדולים מרחמי הבן על אביו.

דרש רבי ירוחם ורהפטיג זצ"ל בעל "עולת ירוחם": הנה, יהודה טען בפני יוסף, כי אם בנימין לא יחזור אל יעקב אביו, יארע אסון ליעקב ככתוב (בראשית מד/לא) "והיה כראותו כי אין הנער ומות". אולם, יהודה לא ציין מאומה בקשר לעשרת בניו של בנימין מה יארע להם כשיראו כי אין אביהם חוזר...

דף עג/א מנין לרואה את חבירו שהוא טובע בנה... שהוא חייב להצילו

לימוד תורה - הצלת נפשות!

בסוגייתנו אנו למדים על החובה לפעול למען הצלת הזולת. בספר "שערי אורה" (ח"ב פרשת מסעי) מובא, כי הצלת הזולת אינה מצטמצמת לפעולות מעשיות בלבד, ואף תפילה על אדם השרוי בסכנה, הרי היא בכלל מצווה זו. הגאון רבי אלחנן טרנמן הי"ד מציין (בסוף ההקדמה ל"קובץ שיעורים" ח"א), כי חיזוק לימוד התורה בעת צרה, היא פעולת הצלה, שהנמנע ממנה עובר על (ויקרא יט/טז) "לא תעמוד על דם רעך!"

דף עג/א הרודף אחר חבירו להרגו

הטילוני אל הים

פעם אחת, בעת תפילת המנחה של יום כיפור, פנה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', לשכנו הגר"מ שך זצ"ל, אף הוא מראשי הישיבה, ושאלו, מי התיר ליונה הנביא לומר לאנשי הספינה (יונה א/ג) "שאוני והטילוני אל הים", הלא בכך הוא "מאבד עצמו לדעת"!!

ענהו הגר"מ שך זצ"ל:

הלא בשלו היה הסער הגדול, ואם כן הוא היה בכלל "רודף" ("ישורון").

דף עד/א וחי בהם

וחי בהם!

אומר היה בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, כי בעת עשיית מצווה, על היהודי להכניס בה את כל חיותו עד כלות הנפש! ("שיח שרפי קדש" ח"א עמ' ק"ו).

דף עד/א מי יימר דדמא דידך סומק טפי

ענוה מן התורה מניין?

האדמו"ר רבי אברהם מסלונים זצ"ל היה מספר בהתפעלות את אשר שמע מפיו של הגר"ח מבריסק זצ"ל:

על אודות עבודה זרה וגילוי עריות, למדו חז"ל מפסוקי התורה, כי אין עבירות אלו נדחות מפני פיקוח נפש, ואילו על אודות שפיכות דמים, אין כל פסוק ללמוד ממנו דבר זה. הניחה התורה לכל

בעל תוספות רי"ד, חולק על כך וקובע, כי "טריפה" הרי הוא כאדם חי לכל דבר, אלא שהתורה פטרה את ההורגו כי ממילא מיתתו קרובה, אך אין בכך כדי להפחית ממעמדו כאדם וכחי. בשנת תרצ"ו פרצו פורעים לביתו של ר' אלתר אונגר הי"ד מצפת ורצחוהו נפש. גם על עוללו הקטנים לא חסו ופצעום פצעי מוות. בתו הקטנה, אשר נורתה ונפצעה על ידי כדור שנקב את ריאתה, נפטרה מפצעייה יום לאחר מכן.

בן "טריפה" פטר מיבום? מיד לאחר פציעתה מצבה הוגדר כ"טריפה", ולפיכך התעוררה השאלה, אם אמה חייבת ביבום. כלומר: האם אדם שנפטר והותיר אחריו בן "טריפה", נחשב כמי שלא הותיר אחריו זרע ואשתו חייבת ביבום (עיי' "גינת וורדים" אה"ע כלל ב' סי' ד', "חקרי לב אה"ע סי' י"א)? להלכה, הכריעו הפוסקים שאשתו פטורה מייבום, תוך שהם מסתמכים על קביעת תוספות רי"ד הנזכר לעיל וראשונים נוספים, שקבעו כי "טריפה" הרי הוא כחי לכל דבר (עיי' שו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ל"ג אות ג' ובשו"ת "בית יצחק" ח"ב סי' צ"ט).

נסיים בחידוש מעניין של בעל "פתח הדביר" (סי' רי"ט אות ג), אשר לדעתו חולה "טריפה" שהתאושש ממחלה מסוכנת נוספת שתקפה אותו, רשאי הוא לברך ברכת "הגומל" בשם ומלכות בגין התאוששותו, אף על פי שאינו יכול להאריך חיים, אלא שראוי להחמיר ולברך ללא שם ומלכות. הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדנברג זצ"ל (שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ה), העוסק בהרחבה בדיני ה"טריפה", מציינ, כי כאשר אדם סבור שהבריאה והתאושש לחלוטין, אין להורות לו להחמיר ולהמנע מברכת הגומל בשם ומלכות (עיי"ש).

דף עח/ב מקושש בר קטלא הוא

בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבא הרוסי

רבינו שמואל אליעזר איידל'ס - המהרש"א, נודע בחיבורו המפורסם על הש"ס, אשר חלקו עוסק בביאור דברי הגמרא ומפרשיה וחלקו האחר - בחידושי אגדות. חידוש הלכתי מרעיש עולה דווקא מתוך חידושי לאגדות הש"ס (ב"ב קי"א).

בסוגיינתו מבואר כי משה רבינו ידע שיש להמית את מקושש העצים, אלא שלא ידע באיזו מיתה מארבע מיתות בית דין הוא התחייב. יהונתן בן עוזיאל בתרגומו (במדבר טו/לב) וכן בעלי התוספות (ב"ב קי"א/ב ד"ה "אפילו") מציינים בשם המדרש, כי המקושש עשה כן לשם שמים, מתוך כוונה שיתפסוהו וידונו אותו ועל ידי כך ילמדו בני ישראל באיזו מיתה מתחייב מחלל שבת במזיד. על כך מוסיף מהרש"א, כי מתוך שהמקושש עשה את מעשהו לשם שמים, נחשב מעשה זה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה". כלומר: אין מתחייבים על עשיית מלאכה בשבת, אלא אם כן עושה המלאכה זקוק לה [ואע"פ כן המקושש התחייב מיתה, משום ש"דברים שבלב אינם דברים", והעדים שהתרו בו על מעשהו לא ידעו על מחשבתו]. הדוגמא הרווחת להגדרה זו אדם שחפר בור משום שהיה זקוק לעפר שהוציא ממנו; מלאכת חפירת הבור נחשבת מלאכה שאין צורך בגופה - לחופר אין צורך בבור עצמו.

על נקל ניתן להבחין בחידושו העצום של המהרש"א, שכן, קיים הבדל ברור בין חופר הבור לצורך חולו, לבין המקושש. חופר הבור כלל אינו זקוק לחפירה אותה הוא עושה, אלא לעפר היוצא ממנה. קיימת איפוא, **תכלית מעשית** נוספת לחפירת הבור - העפר, ולפיכך, הרי זו "מלאכה" - חפירת בור, "שאינה צריכה לגופה" - להיווצרות הבור, אלא לעפר. לעומת זאת, כאשר המלאכה נעשית לתכליתה - קישוש העצים, אין **בכוונה** הנוספת לעשיית המלאכה כדי להחשיבה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה", שכן, אין כל תכלית מעשית למלאכה זו מלבד לעצם עשייתה. ואכן, בעל "מרכבת המשנה" (הל' שבת פ"א) חולק על חידושו זה של המהרש"א.

יהודי שנכרי כפה עליו לעשות מלאכה בשבת: מכל מקום, זו דעת המהרש"א, ולדבריו קדם המהר"ק (סי' קל"ז) שכתב, כי יהודי שכופים עליו לעשות מלאכה בשבת, והוא אינו עושה אותה אלא כדי להנצל מנוגשיו, אינו נחשב אלא כעושה "מלאכה שאינה צריכה לגופה", שהרי מטרת מלאכתו היא ההצלה מידי הנכרי ולא המלאכה עצמה (ע"ע "חוות יאיר" סי' קפ"ב, "חלקת יואב" א"ח סי' י').

בספר "מחנה ישראל" (סי' ל"א), שכתב רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל עבור בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבאות הנכרים, הוא מציינ כי בחידושו של מהרש"א יש משום הקלה לאנשי הצבא שנאנסים על ידי מפקדיהם הנכרים לעשות מלאכה בשבת, שהרי אינם עושים את המלאכה משום שהם זקוקים לה, אלא מאימת נוגשיהם.

אחד להבין בעצמו, כי נפשו - אף אם היא נפש רבה של בריסק - אינה חשובה יותר מנפשו של יהודי פשוט שבפשוטים... ("זכור אב נמשך כמים").
ורבי בונים מפשיסחא זצ"ל היה אומר:
למדנו מסברא זו מקור גדול למצוות הענוה... ("מדרש שמחה").

דף עד/ב ונקדשתי בתוך בני ישראל

כי עליך הורגנו

מדור לדור נמסר כי את דיבורי ה"תוספות" הארוכים בפרק השביעי במסכת בבא קמא, פרק "מורבה", חידשו רבותינו בעלי התוספות בלילה האחרון לחייהם, לפני שנהרגו על קידוש השם. אף על פי שידעו שלמחרת יוצאו להורג - עסקו בתורה הקדושה בעמקות וביגיעה ("שערי אריה").

דף עח/ב מהמקושש במיתה

בין מקושש העצים למגדף

חילוק מעניין אנו מוצאים בתורה בין מקושש העצים למגדף. במגדף נאמר (ויקרא כד/כג) "וירגמו אותו אבן", ואילו במקושש נאמר (במדבר טו/לו) "וירגמו אותו באבנים".

הסביר רבי ישעיהו מושקט ז"ל מפראג:

חז"ל אומרים, שהמקושש לשם שמים נתכוון לפיכך הוא נרגם באבנים רבות, תוך כוונות שונות של הרוגמים. היו שהטילו את האבנים בידים רועדות ובלב דואב, לשם מצות ה'; כי ידעו את כוונתו של מקושש העצים. והיו גם אחרים שלא ידעו את כוונתו, והטילו אבנים עליו מתוך כוונה לרגום את הרשע, ואילו את המגדף, שהיה רשע אליבא דכולי עלמא, רגמו הכל בכוונה אחת בלבד. אבן אחת, כביכול, היתה זו... ("פרדס יוסף", פרשת אמור).

דף עח/א ארס נחש בין שיניו הוא עומד

נחש - שטן

בשם הגאון מוילנא זצ"ל מוסרים את המצוה הבאה: כידוע, הנחש הקדמוני הוא השטן. ואכן, גם במילה "נחש" וגם במילה "שטן", האותיות החיצוניות הן 'שן' ומילים אלו נבדלות רק באותיותיהן הפנימיות, שהן 'ח' במילה 'נחש' ו'ט' במילה 'שטן', וביחד 'חט'.

ארס נחש - הוא החטא - בין שיניו הוא עומד, בין האותיות 'שן' שבמילים 'נחש' ו'שטן'... ("קול אליהו").

מוקדש לעילוי נשמת

הר"ר **משה אלתר ארדן** ז"ל

ב"ר מיכאל ז"ל

נלב"ע י"א באייר תשמ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מוקדש לעילוי נשמת

מרת **ינטל רוזנצוייג-קוטנר** ע"ה

ב"ר שמעון ומלכה ז"ל

נלב"ע י"ב באייר תש"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

העלוך יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:
רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700

לעילוי נשמת

מרת **יהודית אידה פרסלר** ע"ה
בת הרב שמואל יום טוב הלוי ופסה ברוט ז"ל
נלב"ע י"א באייר תשס"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה יחידינו
ר' **אברהם פרסלר** ומשפ' שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד אורי וקסלר** ז"ל
ב"ר שמואל ז"ל

נלב"ע י"ב באייר תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו